

Therkel Mathiassen som etnograf i Østgrønland

Af Birte Haagen

En liste med bøger og artikler omhandlede arkæologisk forskning og undersøgelser i Grønland viser tydeligt, at den flittigste bidrager i en lang periode har været arkæologen og museumsmanden Therkel Mathiassen (1892-1967). Han blev uddannet cand.mag. i geografi og naturhistorie og virkede nogle år som gymnasielærer i disse fag, skønt hans ønske var at blive ansat som arkæolog ved oldtidsafd. på Nationalmuseet i København, hvad senere lykkedes for ham. Han sluttede sin karriere som leder af denne afdeling.

Da der var brug for en arkæolog på 5.Thule ekspedition faldt Knud Rasmussens valg på Therkel Mathiassen. Efter deltagelsen i denne ekspedition tværs over Canada til Alaska i begyndelsen af 1920'erne var han blevet optaget af arktisk arkæologi, som han fortsatte i Grønland. Han konstaterede, at der var mange materielle ligheder mellem fundene fra Alaska og Grønland, så der måtte have eksisteret en fælles kultur. Denne kultur kaldte han Thulekulturen efter det første findested i det nordligste Vestgrønland. I perioden fra sidst i 1920'erne

indtil krigen er det yderst få år i hvilke Therkel Mathiassen ikke har en publikation i tidsskriftrækken »Meddelelser om Grønland«, som udgives af »Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland«.

Dette afspejler, at han hvert år, hver sommer, fra marts til november i en 5-årig periode begyndende i 1929 var i Grønland og foretage systematiske arkæologiske undersøgelser og udgravninger. Det viser samtidig, at han hver vinter hjemme på museet i Danmark, hvor han i mellemtiden var blevet ansat på Etnografisk Samling ved Nationalmuseet, bearbejdede sommerens resultater, så de kunne publiceres.¹

Men ét år, 1931-32 blev han i Grønland også om vinteren. Som deltager i

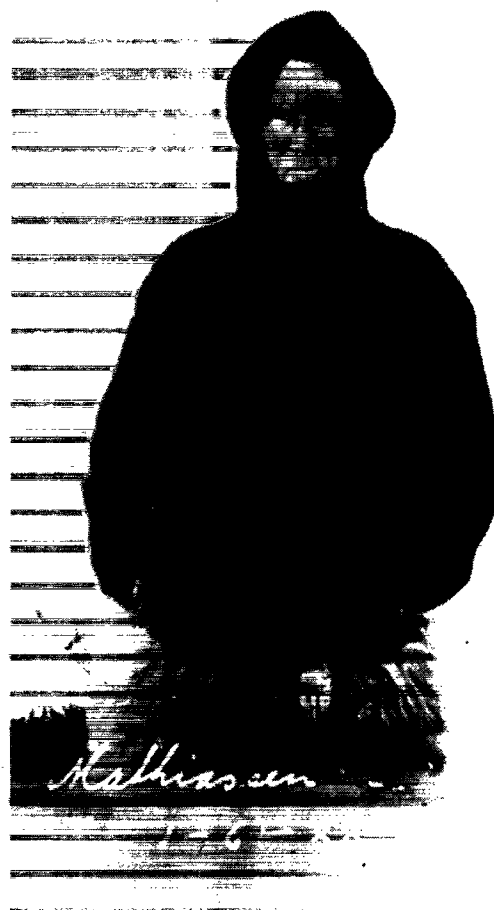
Birte Haagen er antropolog og arbejder som museumsinspektør ved Grønlandssekretariatet på Nationalmuseet i København. Hun har deltaget i samfundsforskning i Grønland siden begyndelsen af 1970'erne og fulgt de forflyttede fra Qullissat, da kulminen blev lukket og byen nedlagt. Har en bog på trapperne om og med Jacob Arøes akvareller fra Grønland i første halvdel af 1800tallet.

5.Thule ekspedition havde han tilbragt vintre i det arktiske. Efter at han var taget afsted i 1921 fødte hans kone deres tvillinger. Denne gang – 10 år senere – havde han familien med sig!

Han nøjedes ikke med at være arkæolog under dette ophold ved Ammassalik i Østgrønland. Ligesom han på 5.Thule ekspedition foretog indsamling af etnografika og som sit etnografiske bidrag til rapporten om ekspeditionens resultater skrev en afhandling om den materielle kultur hos Iglulik eskimoerne anno 1922-23 (Mathiassen 1929); ligeså gjorde han i Østgrønland. Han havde altså prøvet den slags indsamlinger tidligere og han gik frem på samme måde, når det drejede sig om den materielle kultur ved Ammassalik 1931-32, både indsamlings- og publiceringsmæssigt. Som det var tilfældet hos Iglulik eskimoerne var det også ved Ammassalik sådan, at de redskaber o.a., der brugtes af befolkningen på stedet i nogen udstrækning var de samme typer, som de oldsager, han gravede op af jorden. Så der var lejlighed til umiddelbare sammenligninger angående teknologien, hvor han flittigt rådspurgte lokalbefolkningen, som hjalp til med at funktionsbestemme dem. Da Knud Rasmussen døde i 1933 blev publiceringen af rapporten om selve ekspeditionen overdraget Therkel Mathiassen (Mathiassen 1945), der ligeledes havde publiceret materiale fra Knud Rasmussens arkæologiske samlinger fra Alaska og Sibirien (Mathiassen 1930).

Museumsindkøb

Formelt var Therkel Mathiassen udsendt af *Kommissionen for Videnskabelige*

Therkel Mathiassen på 5.Thule ekspedition d. 1.6.1922. Neg.nr.218, Etnografisk Samling, København. Foto: Peter Freuchen.

Undersøgelser i Grønland. Han fik orlov fra sin stilling ved Etnografisk Samling på Nationalmuseet, hvor han arbejdede sammen med sin rejsefælle fra 5.Thule-ekspedition Kaj Birket-Smith, der siden var blevet leder af afdelingen. Det blev aftalt, at Mathiassen skulle opkøbe etnografika til supplerung af museets samlinger fra Østgrønland; i lighed med hvad Kaj Birket-Smith havde gjort i Ege-

desminde distrikt, da han var på et meget kort ophold dér i 1918 (Birket-Smith 1924).

Ialt købte Mathiassen for 1.209,40 Kr. Mindste beløb er 25 øre, som han d.25.november 1931 gav for et benspænde. Typisk ligger beløbene på et par Kr. (tupilakkerne 2 Kr. pr stk., maskerne 4 Kr.), Men sælskind til en kvindedragt betaltes med 12 Kr., syningen deraf kostede 25 Kr., 3 drengepelse betaltes med 35 Kr. En kajakmodel kostede 12 Kr. konebåden var lidt dyrere, den kostede 15 Kr. En harpun har kostet 15 Kr., harpun, line og fangstblære ialt 20 Kr. En harpun med smukt ornamenteret kastetræ dog 25 Kr. Der figurerer på listen over udgifter til indkøb en Erik, der har fået et forskud på 1Kr. til at fremstille en kniv. Et par uger efter er der en kniv opført på listen og den er betalt med 2 Kr. – mon ikke det er Eriks? Og nu er han klar til et nyt forskud. Denne gang får han med 2 dages mellemrum 1 Kr. til at fremstille en spand. Vilhelm har i oktober måned 1931 fået et forskud på 10 Kr. »til stor slæde, der skal koste 25 Kr.« og får i maj 1932 yderligere 3 Kr. En kajak i fuld størrelse med alt tilbehør gav Mathiassen 100 Kr. for.

Undertiden er anført hvor tingene er erhvervet og en sjælden gang hvem, der har udført den.² Ikke alt, hvad der står på indkøbslisten, er at finde indført i protokollen. Men naturligvis købte Th. Mathiassen også ting til sig selv; ting, han selv og familiemedlemmerne kunne lide eller fandt smukke, og som de gerne ville eje. Disse ting er gået i arv til hans børn og museer i Grønland har senere haft mulighed for at erhverve brugs- og

kunsthåndværk fra begyndelsen af 1930'erne fra dem.³

Samlingen og dens inventarisering

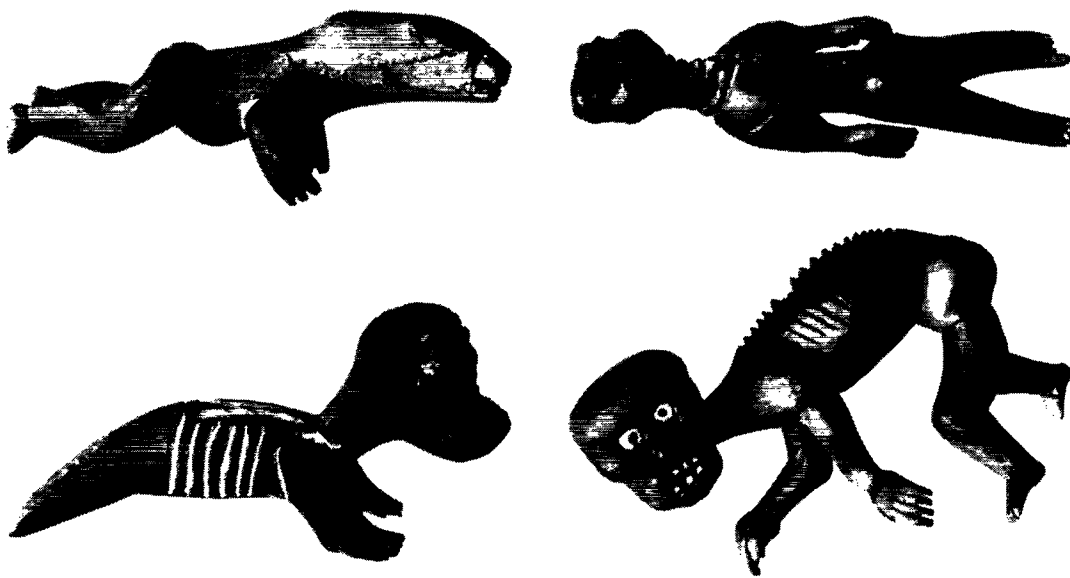
Det blev en bemærkelsesværdig samling, Mathiassen han kom hjem med. Ialt er indført 157 museumsnumre under overskriften: *Nyere sager fra Øst-Grønland. Fra Therkel Mathiassen's rejse 1931-32 (1-157)*. Th.Mathiassens samling omfatter mange aspekter af den materielle kultur ved Ammassalik på det tidspunkt, men også køb af nogle oldsager, som befolkningen kom til ham med. Bl.a. genstanden fra dødehuset ved Nuuaalik deriblandt en norsk riffelkugle!⁴ Etnografika'en omfatter dragter og dragtdele, der er interessante ved at være blandinger af øst- og vestgrønlandsk tradition, amulet-seler og -armbånd, smykker, husgeråd, en kalender, fangstredskaber, modeller af kajak- og konebåd, en kajak i fuld størrelse, trommer, masker, legetøj, dukker og figurer samt hvad han kalder tupilakker. Flere af tingene har siden 1992 været udstillet på Nationalmuseets Etnografiske Samling i København. Bl.a. en åndemanerscene med den bagbundne åndemane og hans hjælpeånder, træ-»tupilakker« og de flot udskårne strubepløkke.⁵

Et nyt registreringssystem blev påbegyndt ved samlingens indførelse⁶, måske fordi den ikke blev fundet »værdig« til optagelse i de gamle protokoller, idet de ting, den omfattede, jo ikke var fra den oprindelige, uberørte kultur, men i mange tilfælde var en blanding. En blanding af dels Vest- og Østgrønlandsk og dels europæisk – både af påvirkning og tilvirkning. Den afspejler den udvikling,

der var foregået på stedet og er uvurderlig til at få et indblik i dette netop på det materielle område ved sammenligning med de tidligere i museet indgåede samlinger. Gustav Holm havde ved hjemkomsten fra Konebådsekspeditionen i 1885 en enkelt åndefigur af træ med i bagagen og to figurer – en mandlig og en kvindelig – bundet sammen med en skindrem. Den er blevet tolket som en flænseamulet, der skulle sikre god fangst af sæler i fremtiden, når den blev anbragt foran snuden på sælen, mens den blev flænset. Gustav Holm's samling bestod af værktøj og husgeråd, undertiden i form af modeller, der jo var lettere at transportere den lange vej i skindbåden; samt dragter. Amuletseler af skind, som mændene bar i et kryds på overkroppen med et samlestykke midtpå, der ofte var udformet som en lille pose, hvori der kunne ligge en amulet, f.eks. en dukke skåret af en pilekvist eller en ravneklo. Overarmsbånd, som mændene bar stramt rundt om overarmene syet af skind og udsmykket med »perler« af ammassætfiskens små ryghvirvler, senere med glasperler. Carl Ryder, som berejste området på opmålingsekspedition i 1892, havde især mange dragtdele med til museet i Danmark, men også redskaber. Desuden malede han fine akvareller af dagliglivet på bo- og fangstpladser. I 1894 blev kolonien ved Ammassalik anlagt og den mangeårige handelsbestyrer Johan Petersen samlede i løbet af de næste mange år ind til museet. Botanikeren Chr. Kruuse havde omkring århundredeskiftet et par masker med sig til Danmark og de kom på museum. Det havde ligeledes sprogforskeren og etnolo-

gen William Thalbitzer, som også bragte tupilakker og åndefigurer med til Danmark. Stedets anden præst var vestgrøn-lænderen Christian Rosing, som det første år han tilbragte i Ammassalik (1904-05) fik befolkningen til før de blev døbt, at aflevere deres amuletter til sig. Det blev en samling på 65 amuletter og Rosing har om de fleste nedskrevet en forklaring angående deres brug og betydning. Hans barnebarn, nuværende direktør for Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, har for nylig publiceret samlingen. (Rosing 1994). Kolonibestyrer A. Hede-gaard, som Therkel Mathiassen har arbejdet sammen med specielt angående områdets geografiske navne, har foræret bl.a. en samling træfigurer samt forskellige brugsting til Nationalmuseet i Danmark.

Tupilakker, af træ vel at mærke, og som der står i protokollen: »134-40. *Træfigurer forestillende ondsindede trolldomsvæsener (tupilak'er). Alle mørkt farvede*«. Derefter følger en gennemgang af samtlige 15 genstande. Der er faktisk også halvt lyse, halvt sorte, samt helt lyse iblandt. Der er grund til at opholde sig ved denne samling. Tupilakker blev altså på det tidspunkt skåret i træ! Kun en enkelt er af ben. De få figurer fra W. Graah, Gustav Holm og Carl Ryder's samlinger, som museet i forvejen havde, var ligeledes i træ. Kolonibestyrer Hede-gaard bidrog også til museets samling af træfigurer, men det er figurer af mennesker! Der blev dog også skåret i ben og lidt i tand, nævner Therkel Mathiassen. (Mathiassen 1933:142).⁷ Han skriver, at adskillige mennesker er begyndt at skære i træ i de seneste år, at de skærer til salg

Tupilakker eller åndefigurer af træ, opkøbt af Therkel Mathiassen i Ammassalik-området 1931-32. Neg.nr.L19.134/1, Etnografisk Samling, København.

og at den kunstneriske værdi samtidig er vokset. (Mathiassen 1933:142)

Han har sørget for at få oplysninger med om navnet på den sagnfigur eller det åndevæsen, figuren forestiller og det er anført i museets protokol. De fire af dem forestiller »*Qitirnardeerut*«, dvs. »en man kan få barn med« eller et middel til at få barn. (Jens Rosing, der som barn har boet i Ammassalik og som ligeledes er barnebarn af Chr.Rosing, mener: Én man får til at jage efter børn). Den er delvis hund, delvis barn. Tre forestiller »*Takusassiq*«, dvs. »den, der venter på at man skal få øje på den«. Én forestiller »*Nalilassiq*« eller *Naaligassiq*, dvs. en, der er harpuneret; en sæl med en forluffe ligesom en menneskehånd og en bagluffe som et menneskeben med kamik. Den er blevet harpuneret to gange og har som konsekvens deraf to

fangstblærer på slæb. En forestiller »*Uvissoq*«, dvs. en samlever: »den man står i forhold til, men ikke er gift med«. Den er halvt mand, halvt kvinde, men er udstyret med en sælluffe og et hundeben. En anden forestiller »*Nerrissiq*«, dvs. den, der spiser«. Et bemærkelsesværdigt tyndt dyr med bjørneforben og en enorm, fremskudt underkæbe. Fem stks. er unavngivne, men i Mathiassen's private samling fandtes figuren »*Kivaarsoq*«, en kravlende bjørn med et underligt abelignende hovede og et bagben som et kvindeben med kamik, korte bukser og nøgent lår. De to åndefigurer i museumssamlingen forestiller »*Uersaqaq*« (uægte barn) og »*Asiaq*« (vinden).

Kulturforhold

Allerede i 1933 kom publikationen om opholdet og arbejdet i Ammassalik: »Pre-

history of the Angmagssalik Eskimos«. Hovedopgaven var at opspore ammassalikernes oprindelse og forhistorie eller med andre ord finde ud af, hvordan og hvorfra de var nået til Østgrønland – udposten, eller i hvert fald derfra, hvor der ingen vej videre frem mod øst findes; kun havet, som effektivt stopper den videre fremfærd!

Dagbogen omtaler ofte personen Carl Andreasen, som hjalp Therkel Mathiasen ikke blot med hjælpere til udgravningsarbejdet, men som også var den, der beredvilligt indførte ham i områdets både nuværende og tidligere skikke. Og som iøvrigt altid inviterede familien til selskab, når de var i bygden Kummiut, hvor Kaarale – for ham var det jo – boede.⁸ Præsten Peter Rosing var ligeledes en værdifuld hjælper for Therkel Mathiasen og familien. Hans far, Christian, havde været præst i Ammassalik fra 1904-22. Peter havde således tilbragt drengesårene ved Ammassalik og var derfor godt kendt med folk og vidste hvem, der besad de forskellige færdigheder som f.eks. at kunne lave gode udskæringer, redskaber og vidste noget om tidligere tider og om skik og brug. Også han inviterede til selskaber, hvor Mathiasens deltog sammen med kolonibestyrelsen.

Slæde- og skiture berettes der ligeledes om i dagbogen. Vinteren blev – foruden til bearbejdning af udgravningsresultater – brugt til at køre rundt i distriktet på slæde og det var bl.a. under disse besøg Th. Mathiasen opkøbte genstande til museet.⁹

Der er ingen tvivl, hverken i dagbog eller i publikation, om, at hovedformålet og det, som det hele drejede sig om, var

den arkæologiske udforskning. Men i publikationen vises og omtales dog en del af den indkøbte etnografika og der foretages en egentlig etnografisk beskrivelse og udviklingshistorie. Han gør op, emne for emne, hvad der er tilbage af den gamle kultur, hvad der er forsvundet, og hvad der er kommet i stedet. Omhyggeligt har han gjort det, men desværre uden egentlig bevisførelse, udover, at sådan *må* det være, når han nu har fundet lignende genstande ved Inussuk og andre steder i Vestgrønland, som han har fundet ved Ammassalik i Østgrønland. Mellemligningerne er ikke med, kun hans facit: I den moderne kultur ved Ammassalik er der stadig over 100 kulturelementer, hvoraf der kendes ialt ca. 140 opgjort på grundlag af 1800tals-typer.¹⁰

Blandingskulturen vinder frem. Therkel Mathiasen profiterede, at i løbet af et årti ville det hele være vestgrønlandsk, også den intellektuelle kultur, dvs. kultur og sprog: Kulturudviklingens lov kan ikke brydes, mente han, individualiteten vil herske før eller siden! Jo, han var et barn af sin tid og den tids fremherskende teorier, hvor man på grundlag af et statisk kultursyn opregnede kulturelementer af såvel materiel som åndelig art og fulgte deres spredning versus tilbagegang. Therkel Mathiasen gjorde dette meget bogstaveligt og hans konklusion blev, at den gamle Ammassalikkultur var gået sørgeligt tilbage! Med en parallel til Darwin kan det siges, at Mathiasen undersøgte (oldsags)typernes oprindelse, deres naturlige udvælgelse og opretholdelse med henblik på at holde ammassalikerne i live. For Mathiasen var der

En af Kaarale's illustrationer til Knud Rasmussens: Myter og Sagn fra Østgrønland. »En troldbåd overfalder åndemaner Avggo, der er flygtet op på et sted, hvorfra han forsvaret sig ved hjælp af sin hjælpeånder, kæmpefalken og »den skævmundede«. Troldbådene røver ensomt rejsende og er let kendelige fordi de er betrukne med sorte og hvide skind«. Neg.nr.1.1295, Etnografisk Samling, København.

nemlig ingen tvivl om, at den tidligste kultur i Ammassalikområdet havde sit udspring i den vestgrønlandske Inussuk-kultur, således som han kaldte den sene Thule periode fra omkring 1500 tallet svarende til slutningen af den norrøne periode i Grønland. Arkæologisk blev Therkel Mathiassens konklusion *at Ammassalikkulturen må anses for en gren af den vestgrønlandske kultur*. Hvis han har ret, var der jo så i nyere tid tale om en tilbagevendende til kulturudspringet!

To forhold var ifølge Therkel Mathiassen medvirkende til destruktions af den gamle kultur: Den europæiske civilisation, ved de varer der kunne købes i butikken og den moderne vestgrønlandske kultur, der satte sig stærkt igennem

ved at alle øvrighedsposter var besat af vestgrønlandere, og som blev forbilleder for Ammassalik-befolkningen (Mathiassen 1933:133-34). Med andre ord en materiel/teknologisk og en åndelig/teknologisk påvirkning. Mærkelig nok nævner Mathiassen ikke europæiske varer, som befolkningen kunne erhverve fra skibsbesætninger¹¹, men han nævner at flere konebådsbesætninger har været i forbindelse med norske skibe i 1931. Varer og materialer kunne ligeledes erhverves fra forliste skibe, som drev ind til kysten. Et eksempel er en norsk artikel hvori det diskuteres, hvor vidt stedets første præst Rüttel eller de norske sælfangere var »skyld« i befolkningens hang til europæiske varer. (Utne 197?). Ram-

mesaven kendtes jo f.eks. da Konebåds-ekspeditionen kom til Ammassalik, ligesom de fine stofkasketter og mange andre ting. Jern havde befolkningen gennem lang tid foruden fra forliste skibe skaffet sig fra det sydlige Vestgrønland, hvor de på årlange rejser tog til for at handle.

Bosættelsen i distriktet interesserede Mathiassen, der oprindeligt var uddannet som geograf, sig ligeledes for. Med hjælp fra den tidligere kolonibestyrer A.T. Hedegaard¹² opregnede han befolkningens fordeling på 95 bosteder indenfor + 14 udenfor distriktet fra 1884 til 1931. (Holm 1911). Det år Mathiassen familien overvintrede, boede der i kolonien 79, i Kulusuk 173 og i Kummiut 119 ud af en befolkning på ialt 802 personer!

Metode og beskrivelse af livet i Ammassalik
Egentlig deltagerobservation benyttede Therkel Mathiassen sig ikke af (hovedsigtet var jo arkæologien og den materielle kultur), men fra 5.Thule ekspedition kendte han fra Knud Rasmussen betydningen deraf og havde set den anvendt i praksis. Endelig færdedes han jo til daglig blandt etnografer på Nationalmuseet. Han brugte imidlertid en mellemvej, nemlig de øvrigheds personer han havde sprog- og delvis kulturbaggrund med, foruden den danske kolonibestyrer og sygeplejerske den vestgrønlandske præst og den i Vestgrønland uddannede lærer og kateket Kaarale; ikke fangerne direkte når det drejede sig om den åndelige/intellektuelle kultur. ... arkæologisk materiale kaster kun *lidt* lys på den intellektuelle kultur og danner ingen basis for en sammenligning mellem tidligere tider og

nu, er Mathiassen klar over (1933:123). Men han bruger alligevel de materielle frembringelser til at drage sine konklusioner angående de kulturelle forhold og deres udvikling. En arkæologisk kultur defineres almindeligvis ved et sæt ensartede oldsager, huse, grave osv. som findes i et bestemt geografisk område fra en bestemt tidsperiode. Men dette er jo ikke nødvendigvis ensbetydende med fællesskab i tro, sprog, ritualer, love, vaner, kunst, moral osv. En arkæologisk kultur behøver derfor ikke svare til, hvad vi vil kalde et folk, eller en kultur.

Den etnografiske metode deltagerobservations »fader« Bronislaw Malinowski (1922), forsøgte i sit skoleeksempel fra Trobrianderne, at tegne et billede af helheder, af sammenhænge mellem den materielle og den intellektuelle kultur; af dagliglivet som et integreret hele. Dette er ikke Therkel Mathiassens ærinde; han prøver slet ikke derpå.

Den gamle selvhjulpenhed eksisterede stadig, da Therkel Mathiassen og hans familie overvintrede ved Ammassalik, og han beskriver hvorledes noget af den gamle atmosfære kan indfinde sig hos ham, når han overnatter i et fælleshus, med stengulvet, tørveloftet, de mange spækklamper og tørrerammer og kvinderne, der sidder på briksen og syr eller »nusser« børnene i søvn samt mændene, der er nøgne til livet er i gang med af flænse klapmyds på gulvet og har blod op til skuldrene. Men han beskriver også hvordan indtrykket bliver slået i stykker, så snart han opdagede zinkbaljerne, de emaljerede tallerkener og natpotten samt ikke mindst kvinderne snavsede linnedskemiser og øvrige tøj! Det fik snart

Fra en fest i Ammassalik i begyndelsen af 1930'erne. Foto: Signe Vest.

sendt illusionen på flugt (Mathiassen 1933:144). Eller som da han beskriver den åndemansscene, han overværede i Kuitses store fælleshus i Kulusuk, som åndemaneren Avgo's barnebarn Salomon holdt: *Med slukkede lamper fyldte han luften med de mest bemærkelsesværdige lyde, banken, trommen, syngen, skrigen, hvæsen, hylet og hysen og forstyrret tale – og så, når lamperne blev tændt og et selskab af folk på omkring 70 stykker i bomulds anorakker, uldne sweaters and stofbukser brø-*

lede af latter over Salomon's mærkelige, skægge, optræden og han forlangte en pakke rulletobak som sit honorar. – Visselig, de gamle tider er væk for evigt i Ammassalik!

Therkel Mathiassen gav her udtryk for den romantiske konklusion, som lå latent både i Knud Rasmussens beskrivelser af lignende performances hos Iglulik-eskimoerne og i Gustav Holms tilsvarende beskrivelse fra Ammassalik næsten 50 år tidligere; nemlig at der er tale om et beklageligt kulturtab. De ville så gerne

have oplevet *det rigtige*, det autentiske, men måtte nøjes med en optræden som den her af Therkel Mathiassen beskrevne. En åndemanners beretning om rejsen til bunden af havet er *ikke bevidnet en eneste gang!* Åndemanageren kan overskride grænser, etnografen kan ikke følge med; men uvisheden om, hvad der findes på den anden side øger fascinationen. Etnograferne har følt sig snydt og Knud Rasmussen valgte for ikke også at snyde sit publikum at bringe informantens beretninger om, hvordan det gik for sig i den gode gamle dage.

Ingen kultur er statisk

Therkel Mathiassen havde som arkæolog erfaring med blandingskultur og opkaldte som omtalt en periode af den sene Thule kultur efter en lokalitet, øen Inusuk i det nordlige Vestgrønland, hvor han foretog en udgravning og fandt »fremmede« dvs. europæiske kulturelementer. Han fandt ingen grund til forargelse af den grund. Materialet var så gammelt, at der ingen levende kultur var, det kunne forstyrre, og så var det øjensynligt blot interessant at nye elementer blev taget ind!

Hans omhyggelige gennemgang af redskaberne i Ammassalik og sammenligningen med tidligere tiders er en redelig og nøgtern opregning, der ikke indeholder eller lægger op til vurderinger eller fordømmelser, men der spores dog en smule ærgrelse hos ham, når han nævner, at befolkningen er holdt op med at udsmykke redskaberne så smukt (Mathiassen 1933:142). Sammenhængen med trosforestillingerne undgår han sikkert bevidst, men vi kan jo ud fra en æstetisk

synsvinkel ærgre os med ham, og samtidig glæde os over den samling han fik købt, som indholder så fint kunsthåndværk.

Noter

1. Se H.C.Gulløv's beskrivelse af Therkel Mathiasen's arkæologiske indsats i arktis (Gulløv 1992).
2. Etnografisk Samling's journalnr.62/34
3. I 1988 købte Grønlands Nationalmuseum i Nuuk således 8 figurer, 1 æske med påsatte benfigurer samt 3 tegninger udført af Kaarale Andreassen.
4. G.Amdrup's ekspedition lagde i år 1900, da deltaerne i robåd var undervejs nordfra til Ammassalikområdet, til ved Nuuaalik. De fandt beboerne døde, men bragte genstandene fra huset med sig. I første omgang til Ammassalik, i anden til København. I 1986 er de kommet tilbage til Grønland, foreløbig til Nationalmuseet i Nuuk.
5. Et katalog over samlingen er under udarbejdelse ved Anne Bahnsen & Birte Haagen. Nationalmuseet i København.
6. L19.protokollen, som omfatter »nyere sager fra Østgrønland« dvs. etnografika. Arkæologien blev skilt ud registreringsmæssigt og begynder for Ammassalikområdets vedkommende inventarnummeret med L16. Tilsvarende betegnes etnografika fra Thuleområdet L17. og fra Vestgrønland L18. Arkæologien benytter sig af numrene L1. (NØGrønland) til og med L16.(SØGrønland).
7. Sygeplejersken Signe Vest købte en del små figurer udkåret i sælknogle samt enkelte i tand i begyndelsen af 1930'erne. Eigil Knuth ligeledes under sin overvintring i Ammassalik 1936-37. Endvidere findes der figurer af den type i Musee de l'Homme i Paris.
8. Kaarale (1890-1934) er kendt som tegner, specielt af sit lands åndevæsener og andre figurer fra sagnverdenen. Faderen var åndemanager, men Kaarale og hans mor var i 1899 blandt de første 8 døbte i Ammassalik. Han blev uddannet kateket på seminarieret i Nuuk og virkede som sådan i bygden Kummiut. Han var informant for Knud Rasmussen i 1919 og har illustreret dennes bog: Myter og Sagn fra Østgrønland. Ligeledes var han i 1933 Knud Rasmussen behjælpelig under optagelser til filmen »Palo's Brudfærd« og han kom til København for at snakke til filmen, men her døde han af lungebetændelse allerede i 1934.

9. Dagbogen er desværre meget vanskelig at tyde; den er skrevet med blyant for mere end 60 år siden.
10. Opregningen baserer han på W.Thalbitzer's gennemgang af genstandene i museumssamlingerne (1909 og 1914) samt på Th.Thomsen (1917), Kaj Birket-Smith (1917) og Morten Porsilds kritik af dennes arbejde (1915).
11. Den norske sælfangerkaptajn Ragnvald Knudsen har beskrevet en fangsttur til Østgrønland og sit møde med Ammassalik's befolkning i 1892. (Knudsen 1930)
12. A.T.Hedegaard var kolonibestyrer i Ammassalik 1915-1930.

Litteratur

Birket-Smith, Kaj

- 1917: Ethnography of the Egedesminde District. Medd.om.Grønland Bd.66. Kommissionen for Videnskabelige undersøgelser i Grønland, København.

Geertsen, Ib

- 1994: Grønlandske masker. Rhodos. Kbhvn.

Gulløv, H.C.

- 1992: Udforskningen af Grønlands forhistorie. Therkel Mathissens arktiske indsats i 100året for hans fødsel. Tidsskr.Grønland nr.9-10:241-48. Det grønlandske selskab, Charlottenlund.

Holm, Gustav

- 1888: Liste over den ethnografiske Samling fra Angmagsalik. 1885. Medd.om Grønland. Bd.10(6), Kommissionen for Videnskabelige undersøgelser i Grønland, København.

- 1914: Ethnological Sketch of the Amgmagsalik Eskimo. 1911. Medd.om Grønland. Bd.39(1). Kommissionen for Videnskabelige undersøgelser i Grønland, København.

Knudsen, Ragnvald

- 1930: Fra land til Land. Etnografisk Museum, Oslo.

Mathiassen, Therkel

- 1928: Material Culture of the Iglulik Eskimos. Report of the Fifth Thule Expedition 1921-24. Vol.6(1). Gyldendal, Kbh.

- 1930: Archaeological Collections from the Western eskimos. Report of the Fifth Thule Expedition 1921-24. Vol.10(1) Gyldendal, København.

- 1933: Prehistory of the Angmagssalik Eskimos. Medd.om Grønland. Bd.92(4), Kommissionen for Videnskabelige undersøgelser i Grønland, København.

- 1945: Report on the Expedition. Report of the Fifth Thule Expedition 1921-24. Vol.1(1), Gyldendal, København.

- 1931-32: Dagbøger. Upublicerede. Opbevares i Grønlandssekretariatet, Nationalmuseet, København. Nr.33-79,80,81.

Porsild, Morten P.

- 1917: Studies on the Material Culture of the Eskimo in West Greenland. Medd.om.Grønland. Bd.51(5), Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland, København.

Rasmussen, Knud

- 1921: Myter og Sagn. Østgrønland. Gyldendal, København.

Rosing, Emil

- 1994: Østgrønlandske amuletter. Atuakkiorfik. Nuuk.

Thalbitzer, William

- 1909: Ethnographical Description of the Amdrup Collection from East Greenland. Medd.om Grønland, Bd.28(7). Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland, København.

- 1912: Ethnographical Collections from East Greenland (Angmagssalik and Nualik) made by G.Holm, G.Amdrup and Johan Petersen. Medd.om Grønland, Bd.39(7). Kommissionen for vedenskabelige undersøgelser i Grønland, København.

- 1917: The Ammassalik Eskimo. A Rejoinder. Medd.om Grønland, Bd.53(5), Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland, København.

Thomsen, Thomas

- 1917: The Angmagsalik Eskimo. Notes and Corrections to Vol.39 of »Medd.om Grønland«. Medd. om Grønland, Bd. 53(4), Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland, København.

Utne, Martha Brock

- 197?: Ino's handel i Angmagsalik og presten Rüttel. Litt korrektur. Fra Land til Land, no.10, Etnografisk Museum, Oslo.